

Handläggare
Erik Nordstrand
Telefon: 08-508 43 112**Till**
Socialnämnden
2016-10-25

Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52)

Svar på remiss från Kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Gillis Hammar
förvaltningschefVeronica Wolgast Karlberg
avdelningschef

Sammanfattning

I juli 2015 gav regeringen i uppdrag till en särskild utredare att lämna förslag på hur användningen av häktning och restriktioner kan minska som presenteras i SOU (2016:52). I augusti 2016 lämnade utredaren ett antal förslag på förändringar. Särskilt fokus i uppdraget har varit förändringar kring unga lagöverträdare.

Utredaren föreslår att häktade ungdomar ska placeras på särskilda ungdomshem inom Statens institutionsstyrelse (SiS). Förvaltningen instämmer i utredarens förslag och bedömer att det finns behov av ytterligare konsekvensbeskrivningar för ungdomen som behöver beaktas. Utredaren föreslår som alternativ till häktning att den misstänkte ska kunna ha övervakning med elektronisk kontroll i form av hemarrest eller områdesarrest. Förvaltningen anser att det är tveksamt om det är lämpligt att ungdomar ska kunna få denna möjlighet och om de kommer kunna klara av att verkställa häktningen. Slutligen föreslår utredaren begränsad tid för hur länge en ungdom kan vara häktad vilket förvaltningen stödjer.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet till socialnämnden, överförmyndarnämnden och stadsledningskontoret för yttrande. Remissvaret ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 27 oktober 2016.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet 19 oktober 2016 och funktionshinderrådet har haft möjlighet att behandla ärendet 20 oktober 2016. Under handläggningen av detta ärende har handläggaren varit i kontakt med ett urval av stadens stadsdelsförvaltningar, stadens barnombudsman och Stockholms stads juridiska avdelning för att samråda i ärendet

Ärendet

I juli 2015 gav regeringen i uppdrag till en särskild utredare att lämna förslag på hur användningen av häktning och restriktioner kan minska. I augusti 2016 lämnade utredaren i SOU (2016:52) ett antal förslag på förändringar. Särskilt fokus i uppdraget har varit förändringar kring unga lagöverträdare. Med ungdom avses i detta ärende barn under 18 år.

Ungdomar ska placeras på särskilt ungdomshem

I Sverige häktas omkring 140 ungdomar per år. Varje dag verkställer cirka tio ungdomar ett beslut om häktning. Under de senaste fem åren har det skett en stadig ökning av antalet häktade ungdomar i Sverige från 120 ungdomar per år till 140 ungdomar per år. Sverige har under flera år fått kritik från FN:s barnrättskommitté och Barnombudsmannen gällande hanteringen av unga lagöverträdare vad gäller vistelse i arrest, häktning och isolering.

Förslaget innebär att om en ungdom häktas placeras ungdomen på en av de sex institutioner som verkställer påföljd enligt lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). I SOU:n föreslår den särskilda utredaren att SiS får i uppdrag att bygga om och utöka antalet platser på dessa sex institutioner.

Mänsklig kontakt och förbjud isolering

Utredaren har samlat in statistik om hur mycket tid per dygn ungdomarna i häkte får vistas tillsammans med annan. Tiden understiger två timmar per dygn. Enskilda kriminalvårdare har redovisat för utredaren hur ungdomarna uppvisat negativa symtom kopplat till isoleringen och den utsatta situationen som ungdomen befinner sig i. Utredaren föreslår att kontakten ska utökas till minst

fyra timmar per dygn. Vidare föreslår utredaren att ungdomar inte ska få isoleras.

Hemarrest och områdesarrest

Som alternativ till häktning föreslår utredaren hemarrest eller områdesarrest. Hemarrest innebär att den misstänkte vistas i sitt hem och tillåts endast gå ut enstaka tider. Områdesarrest innebär att den misstänkte endast får vistas inom ett visst geografiskt begränsat område. Hemarrest och områdesarrest ska övervakas elektroniskt och Kriminalvården ska ansvara för övervakningen och lämplighetsutredningen. Alkohol och andra beroendeframkallande medel ska vara förbjudet att använda och kontrollen ska ske regelmässigt för att se att förbudet följs.

Förvara inte barn i polisarrest

Utredaren föreslår att den som är under 18 år inte ska få förvaras i polisarrest om det inte är absolut nödvändigt. Anledningen är att miljön i en polisarrest kan vara stökig och högljudd med människor som kan vara påverkade av alkohol eller andra droger.

Barnombudsmannen har i sin årsrapport 2013 återgett ungdomars upplevelser av vistelse i arresten. Ungdomarna beskriver upplevelserna som omskakande och som starkt ångestfyllda.

En ungdom som blir gripen och anhållen ska istället förvaras under bevakning i ett förhörssrum eller liknande utrymme alternativt i ett rum på häktet.

Tidsfrister

Utredaren föreslår att ungdomar under 18 år ska kunna vara häktade i tre månader och tiden får endast förlängas om det är absolut nödvändigt.

Förvaltningens synpunkter och förslag

I huvudsak ställer sig förvaltningen positiv till utredarens förslag. Nedan följer en redovisning för varje aktuellt avsnitt med kommentarer för respektive område.

Ungdomar ska placeras på särskilt ungdomshem

Förvaltningen instämmer i förslaget att häktade ungdomar under 18 år ska vara placerade på SiS:s särskilda ungdomshem. Boendemiljön på de särskilda ungdomshemmen är bättre lämpad att kunna svara upp mot ungdomarnas behov exempelvis vad gäller personligt stöd under häktningen, personaltäthet, fler yrkeskategorier att tillgå med kompetens utifrån respektive verksamhetsområde samt möjligheter till skolgång.

Förvaltningen anser att det saknas konsekvensbeskrivningar ur ett barnperspektiv gällande att det endast är sex institutioner i landet som ska ta emot häktade ungdomar. De ungdomar som häktas och som placeras på någon av dessa institutioner kan hamna långt ifrån sin bostadsort. Detta gör att ungdomarna i mindre utsträckning kommer att kunna ta emot besök från till exempel sina anhöriga, sin offentliga försvarare eller från socialtjänsten. Det blir också i och med detta svårare för socialtjänsten att utreda och bedöma ungdomens eventuella vårdbehov. Avståndet kommer att innebära kostnadsökningar för socialtjänsten i form av resor och arbetstid. För att minimera dessa negativa konsekvenser skulle ett förslag kunna vara att flera av de idag redan befintliga institutionerna som SiS har skulle kunna ta emot häktade ungdomar och fokusera platserna till institutioner nära Sveriges tre största städer (Stockholm, Göteborg och Malmö).

I SOU:n föreslås att ungdomar som är häktade placeras på en av de sex institutioner som verkställer påföljd enligt LSU. I utredarens förslag framgår inte om de häktade ungdomarna ska placeras på samma avdelning som ungdomar som verkställer LSU. Förvaltningens bedömning är att ungdomar som endast är misstänkta för brott ska hållas avskilda från ungdomar som är dömda för allvarliga brott till LSU. De vanligaste brotten som ungdomar begått när de dömts till LSU är rån, grov misshandel, dråp, mord, narkotikabrott och sexualbrott. Förvaltningen vill lyfta fram att det finns risker med att blanda dömda ungdomar med misstänkta ungdomar. Detta med anledning av att det finns stöd i forskningen att en av de tyngsta riskfaktorerna för återfall i brott är kriminella kamrater. Ungdomarna skapar nya bekantskaper med andra ungdomar som är dömda för allvarliga brott vilket är en riskfaktor för återfall i brott.

I SOU:n föreslår den särskilda utredaren att SiS får i uppdrag att bygga om och utöka antalet platser med totalt ytterligare 15 platser i landet. Det kan uppstå en så kallad bortträningsseffekt om det är fler än 15 platser som behövs för häktade ungdomar. De ungdomar som dömts till påföljden LSU eller vårdas med stöd av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) får då stå tillbaka till förmån för de häktade ungdomarna. Redan idag råder det platsbrist inom SiS för ungdomar som vårdas med stöd av LVU.

I utredningen är inte jämställdhetsperspektivet analyserat, det vill säga att det bara är en institution som föreslås kunna ta emot flickor. Detta kan skapa svårigheter om det till exempel är flera flickor som

blir häktade för ett gemensamt brott och därför måste placeras på samma institution. Därutöver tillkommer att om en flicka häktas kan det bli långt avstånd att resa för att verkställa häktningen.

Förvaltningen noterar också att det inte framgår vad som händer om en ungdom häktas och placeras på ett särskilt ungdomshem innan sin 18-årsdag och fyller 18 år under häktningstiden. Regelverket behöver tydliggöras om ungdomen då ska vara kvar på det särskilda ungdomshemmet eller om ungdomen ska överföras till ett häkte.

Mänsklig kontakt och förbjud isolering

Förvaltningen instämmer i att det är positivt att ungdomarna ska få möjlighet till mer mänsklig kontakt under sin häktning. Förslaget innebär en ökning från under två timmar per dygn till minst fyra timmar per dygn. Samtidigt behöver det beaktas vem ungdomen umgås med och om det i sig kan utgöra en risk. Förvaltningen delar synen på att ungdomar inte ska isoleras.

Hemarrest och områdesarrest

Förvaltningen ställer sig tveksam till hemarrest och områdesarrest för ungdomar. Motiveringen är att ungdomar som häktas för allvarliga brott har oftast en komplex situation med flera kända riskfaktorer för återfall i brott till exempel kriminella kamrater, koncentrationssvårigheter eller missbruk. Ungdomen ska kunna följa det restriktiva regelverket för den elektroniska övervakningen, vilket flera ungdomar kan ha svårigheter att hantera.

När en ungdom blir misstänkt för ett allvarligt brott är det vanligt att detta utlöser en krisreaktion i ungdomens familj. Konfliktnivån i ungdomens familj kan vara hög och situationen skör och svår för ungdomens föräldrar att hantera. Det finns en överhängande risk att ungdomen inte kommer att klara av att verkställa hemarresten eller områdesarresten utan omfattande stödinsatser från socialtjänsten. Dessa omfattande stödinsatser måste i så fall rikta sig både till ungdomen och till ungdomens familj. Detta kan sannolikt medföra ökade kostnader för socialtjänsten.

Om den elektroniska övervakningen ska genomföras med fotboja vill förvaltningen också lyfta fram att det kan bli en statusmarkering för ungdomen att visa upp sin fotboja för sina kamrater och på så sätt stärkas i sin kriminella identitet. Fotboja är starkt förknippat som en påföljd som alternativ till fängelse i Sverige. Att verkställa en häktning med fotboja skulle således kunna förväxlas med att vara dömd för ett allvarligt brott.

Förvaltningen vill framhålla att i Sverige finns det en lång tradition och syn på att Kriminalvården inte ska hantera unga lagöverträdare om det inte är absolut nödvändigt. Istället ska socialtjänsten utifrån sin roll och kompetens agera om ungdomen behöver skydd eller stöd. Förslaget om hemarrest eller områdesarrest går emot denna långvariga tradition. Ungdomen skulle då få ökade kontakter med Kriminalvården under verkställigheten av häktningen. Utredarens andra förslag om att SiS ska ta emot häktade ungdomar går mer i linje med den tradition som råder i Sverige. Ett alternativ om häktningen ska genomföras med hemarrest eller områdesarrest är att SiS får ansvaret för verkställigheten istället för Kriminalvården.

Förvara inte barn i polisarrest

Förvaltningen delar utredarens syn på att ungdomar inte ska förvaras i polisarrest och att övervakningen ska ske på ett annat betryggande sätt.

Tidsfrister

Förvaltningen instämmer i utredarens förslag om att införa tidsfrist för hur länge en ungdom kan vara häktad.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilagor

1. Sammanfattning ”Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52)”.